

ее подруги и сверстницы, которые старались развеселить ее: пели свадебные песни («еленлер», «яр-яр»), играли на гопузе (губной музыкальный инструмент). В каждом ауле есть женщины, профессионально исполняющие свадебные песни. Всё начинается в доме невесты, где она прощается с родными. Считается, что на этом определенный период жизни - девичество - завершается, она как бы умирает в своем прежнем качестве, поэтому подруги поют ей прощальную песню «олен». Вновь женщина возрождается в доме мужа, но уже в другом качестве - как жена, мать, хранительница очага. При входе в новый дом невеста выполняет ряд ритуальных действий, после чего начинается собственно развлекательная часть праздника: с музыкой, песнями, играми, нередко традиционной борьбой, выступлениями бродячих артистов и другими развлечениями. Выполнение элементов обряда, в том числе и исполнение песен, считалось обязательным. С ними связывалось благополучие молодых и всего рода жениха.

Помимо традиционных обрядовых песен («яр-яр», «яровжан»), на туркменской свадьбе стало популярным исполнение «куштдепде», ведущего начало с ритуала древнего шаманского камлания – «зикра». Этот многочастный цикл, бытовавший преимущественно в западных районах Туркменистана, был направлен на исцеление душевнобольных и изгнание злых духов. Именно функция оберега стала причиной включения зикра в свадебный обряд. Сохранились традиционные названия разделов цикла: «дивана», «седрат», «отурма газал», «зем-зем», наиболее популярными стали «бир депим» и «уч депим».

В кругу жанров бытового фольклора наиболее популярными являются колыбельные – «хувди». Несмотря на разнообразие текстов и характерные особенности, свойственные каждому региону, в целом жанр отличает мягкость образов и мелодики. Наряду с детскими песнями и играми в туркменском народном творчестве есть еще один удивительный жанр - девичьи и женские игры. Существует несколько разновидностей таких игр, часть из которых исполняется на мотивы и тексты лирических песен «лэле»: «дамак-лэле», «додак-лэле», «дыз (или аяк) – лэле», «эгин-лэле» (или «хыммыл-харрев»).

К числу трудовых жанров музыкального фольклора относятся «ховлум», исполняемый женщинами при доении коровы или верблюдицы, и «дегирменчи», исполняемый во время работы ручной мельницей.

УДК 811.161.3

**«...ШТО БЫЛО І ШТО ВЕК БУДЗЕ ВОЛЬНЫМ»
(ТЭМА ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ Ў ТВОРЧАСЦІ
МАКСІМА ТАНКА)**

*А.С. Барысенка – студэнтка 1 курса БДАТУ
Навуковы кіраўнік – ст. выкладчык А.Б. Гурновіч*

Тэма Вялікай Айчыннай вайны – адна з галоўных у беларускай літаратуры. Яна выклікала да жыцця як «раманы падзей», так і «раманы характараў». Але найперш яна знайшла адлюстраванне ў творах «малых» жанраў: вершах, паэмах, аповяданнях, якія пісаліся на фронце, паміж баямі, па гарачых слядах падзей.

Не абышоў гэту тэму і класік беларускай паэзіі Максім Танк, якога вайна застала ў Беластоку. На шчасце, яму ўдалося ў першы ж дзень вайны з жонкай эвакуіравацца ў Саратаў, дзе ўвосень нарадзіўся іх першынец. На акупіраванай ворагам зямлі, у роднай Пількаўшчыне, засталіся бацькі паэта. Гэта нітка кроўнай сувязі з заняволенай зямлёй аказалася для яго своеасаблівым камертонам сэрца, па якім настройвалася патрыятычная песня.

Максім Танк запісаўся ў народнае апалчэнне і чакаў адпраўкі на фронт, аднак яго накіравалі ў рэдакцыю франтавой газеты «За Савецкую Беларусь».

Лірыка М. Танка ваенных гадоў аб'ядноўваецца ў своеасаблівы сюжэтны і тэматычны круг. Чытача кранае драматызм вайны ад балючых дзён адступлення да пераможнага вяртання ў родную Беларусь. Асноўная тэма лірыкі М.Танка перыяду вайны – патрыятычная. У вершах «Байцу Беларускага фронту», «На брацкай зямлі», «Гастэла» і інш., паэт шукае карэнняў патрыятычнай згуртаванасці і мужнасці свайго народа.

Адзін з выдатнейшых вершаў Танка – «Маці». Верш напісаны з выкарыстаннем фальклорнай фантастыкі. У нейкай меры ён мог быць навеяны думкамі аўтара пра бацькоў, якія, як пазней стала вядома, на акупіраванай тэрыторыі былі звязаны з партызанамі. Верш расказвае пра перажыванні старой сялянкі, якая не можа заснуць і ўсю доўгую асеннюю ноч трывожыцца пра сына. Ноч – пара партызанскіх засад, баёў, дыверсій, ноч – пара смяротных развязак. І маці-сялянка, прывыклая ўспрымаць ноч як таямнічы час змагання добрых і злых сіл, час варажбы і заклінанняў лёсу, сама бярэцца за варажбітныя сродкі, каб з іх дапамогай адвесці ад сына-партызана смяротную небяспеку:

Паўночны сон не хмарыць маці.
На шыбах пачынае днець.
Чырвонай ніткаю заклацце
Тчэ на кужэльным палатне.
Закляцце ад варожаі кулі,
Ад лютаі смерці, ад пятлі,
Ад груганоў, каб праз кашулю
Дастань да сэрца не змаглі.

Фальклорна-казачнае аказалася ва ўмелых руках паэта дзейным сродкам гуманістычнага ацяплення вобраза. Постаць маці стала прывабнай дзякуючы, між іншым, гэтай наіўнай, але глыбока чалавечнай веры ў наднатуральныя сілы, якія, па яе ўяўленню, таксама павінны ўдзельнічаць у справядлівым змаганні супраць паслугачоў смерці.

Падобную функцыю эстэтычнага ацяплення вобраза выконвае фальклорна-казачны элемент у вершах «Развітанне», «Казак гнаў каня», «Яна хату бяліла» і інш.

Адметную пазіцыю ў спадчыне ваенных гадоў займаюць вершы, у аснове якіх ляжаць матывы і вобразы сусветнай культуры. Глыбіннае назначэнне гэтых вобразаў выявіць ідэю пра гуманістычную місію нашай барацьбы супраць фашызму, асудзіць фашызм як магільшчыка цывілізацыі.

У славытым вершы «Мы ў свой горад прыйшлі» паэт прыгадвае і асэнсоўвае матывы «Божай камедыі» Дантэ, твора, у аснове якога апакрыфічны сюжэт пра вандраванне чалавека па пекле. Горш за пякельныя пакуты той боль і скруха, якую адчувае воін-паэт, ідучы па руінах разбуранага вайной роднага горада:

– Горад мой, горад мой,
Колькі гордых іх, мужных і смелых
Тут лягло пад табой,
На руінах тваіх анямелых?
Толькі цені ўстаюць —
І цень кожны гаворыць мне імя —
І праз горад ідуць,
І, як Дантэ, іду я за імі...
Гэта, можа, страшней
Ад усіх падарожжаў у пекла,
Дзе б агнямі мяне
За грахі катавалі і секлі.

Па ўзрушлівай чалавечнасці перажыванняў, па напружанасці душэўных сіл гэтыя радкі адметныя ў творчасці М.Танка, нават і ў беларускай паэзіі ваенных гадоў.

Сапраўдным шэдэўрам, узорам патрыятычнай лірыкі з'яўляецца верш «Родная мова». Верш напісаны ў 1943 годзе, у крытычны і трагічны для Радзімы час, калі над ёй стаяў «акрываўлены вораг з пятлей». Філасофскае ўсведамленне паэта, што ўсё ў гэтай бітве святла з цемрай вызначыць сіла духоўнасці, знайшло незвычайнае вырашэнне ў вершы, галоўная думка якога такая: пакуль жыве мова – жыве народ, бо мова – ёсць выяўленне духоўнасці народа, яго сілы і непераможнасці.

Верш напісаны ў форме лірычнага прачулага звароту да мовы, змест якога – прызнанне ў любові, выяўленне душы, што поўніцца пачуццямі захаплення, удзячнасці, веры і надзеі. Складаныя сінтаксічныя канструкцыі ў будове верша спрыяюць выяўленню думкі пра багацце роднай мовы і яе вытокі, пра тое, што тварэц мовы – народ, што ў мове – яго гісторыя, яго традыцыі, яго душа. «Мова – святыня народа, бясмерце яго», – сцвярджае паэт.

Другая страфа і адначасова кампазіцыйная частка верша складаецца з двух сказаў, другі з якіх – перыяд, якім паэт дасягае пафаснасці ў выяўленні думкі пра магутную сілу слова. У другой частцы верш гучыць як клятва вернасці Радзіме і мове, таму, «што было і што век будзе вольным». Багатая наша родная мова: «Няма на зямлі таго шчасця і гора, якога б ты нам перадаць не змагла». Вялікая і натхняючая яе сіла:

Няма такіх нетраў, глыбокага мора
І гор, праз якія б ты не правяла
Мяне на радзіму, туды, дзе сягоння
Стаіць акрываўлены вораг з пятлей
Над спаленай хатай, над родным загонам,
Над будучыняй і над песняй маёй –
Над тым, што было і што век будзе вольным.

Трэцяя частка верша – акордная, жыццесцвярджалная і аптымістычная:

Народ пранясе цябе, родная мова,
Святлом незгасальным у сэрцы сваім
Праз цемру і годы змаганняў суровых.

Ужо ў гэтым вершы выявілася, акрамя метафарычнасці, схільнасць паэта да выяўлення багатага духоўнага свету свайго лірычнага героя праз складаныя сінтаксічныя канструкцыі. Паэт быццам самой будовай сваіх

вершаў сцвярджае адзін з законаў жыцця: любая думка патрабуе і адпаведнага зместу выяўлення.

Паэту падуладны ўсе вершаваныя памеры, аднак дамінуе ў яго паэзіі верш-верлібр – свабодны верш, сапраўды свабодны і ад традыцыйнага рытму, і ад рыфмы, але не свабодны ад саміх асноў паэзіі. Вонкавая адсутнасць рытму і рыфмы кампенсуецца і ўмоўнасацыяльнай вобразнасцю, і філасафічнасцю твора, яго падтэкстам, які патрабуе ад чытача «садумання», «сатворчасці». Гэта паэзія інтэлектуальная, філасофская.

Тэма Вялікай Айчыннай вайны знайшла адлюстраванне і ў пасляваеннай творчасці паэта. Ён сказаў свае слова пра вялікі кошт Перамогі, праспяваў рэквіем тым, хто з вайны не вярнуўся, напамніў пра абавязак жывых перад мертвымі. У пасляваенны час выходзіць яго зборнік паэзіі «Каб ведалі». Журботны, сумны. Пра вялікія страты. Пра маці, якія чакаюць – не дачакаюцца сваіх сыноў з вайны і пакідаюць раз-пораз за сталом свабодныя месцы, лішнія кубкі і лыжкі. Яны спадзяюцца: «А раптам вярнуцца?» Зборнік называецца не выпадкова «Каб ведалі»... Каб ведалі. Не забываліся на страты. Чакалі. Праз гады. Праз дзесяцігоддзі. Каб не забываліся на спрадвечнае, агульначалавечае.

Да творчасці М. Танка будзе звяртацца яшчэ не адно пакаленне, каб знайсці адказ на адвечныя пытанні, якія заўсёды хвалявалі і будуць хваляваць чалавецтва.

Максім Танк унёс свой годны ўклад у раскрыццё тэмы Вялікай Айчыннай вайны, якая паставіла народ перад выбарам: быць людзьмі, узяцца ў вышыню, пераадолець усё наканаванае ці скарыцца абставінам.

Усё далей у мінулае адыходзяць трагічныя дні Вялікай Айчыннай вайны. Аднак яны і сёння прыцягваюць увагу пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў. Гэты трагічны перыяд нашай гісторыі выклікае цікавасць ва ўсё новых пакаленняў юнакоў і дзяўчат. Вайна не павінна паўтарыцца, а для гэтага трэба ведаць і помніць...

Научное издание

ТЕХСЕРВИС-2015

Сборник материалов научно-практической конференции студентов и магистрантов

(Минск, 20-21 мая 2015 года)

Ответственный за выпуск *О. В. Сокол*

Компьютерная верстка *М. А. Игнатенко-Андреевой, Д. А. Пекарского*

Подписано в печать 13.07.2015 г. Формат 60×84¹/₁₆. Бумага офсетная.
Ризография. Усл. печ. л. 13,25. Уч.-изд. л. 10,36. Тираж 80 экз. Заказ 525.

Издатель и полиграфическое исполнение:

Учреждение образования

«Белорусский государственный аграрный технический университет».
Свидетельство о государственной регистрации издателя, изготовителя,
распространителя печатных изданий

№ 1/359 от 09.06.2014.

№ 2/151 от 11.06.2014.

Пр. Независимости, 99-2, 220023, Минск.